

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра міжнародного приватного, комерційного та цивільного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

ПОРУКА ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

студентки 2 курсу 8м групи
спеціальності 081 «Право»
спеціалізації
«Цивільне право і процес»

Древецької Олександр
Олександрівни

Науковий керівник
кандидат юридичних наук,
доцент

Ільченко Ганна
Олександрівна

Гарант освітньої програми
доктор юридичних наук

Примак Володимир
Дмитрович

Київ 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Поручка як засіб забезпечення виконання зобов'язань: теоретичні та практичні аспекти.....	7
1.1.Поняття та особливості поручки як засобу забезпечення виконання зобов'язань.....	7
1.2 Істотні умови договору поручки та порядок його укладення.....	15
РОЗДІЛ 2. Практика виконання та припинення договору поручки.....	22
2.1. Практичні аспекти виконання договору поручки.....	22
2.2. Судова практика визнання договорів поручки недійсними.....	33
2.3. Особливості припинення поручки у кредитних правовідносинах	40
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	50

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена тим, що сьогодні в Україні в умовах здійснення економічних реформ спостерігається підвищення ролі зобов'язань у цивільному обігу і поряд з цим значно збільшується кількість випадків їх невиконання. Тому суб'єкти цивільних правовідносин сьогодні проявляють все більшу зацікавленість у застосуванні різного роду гарантій виконання зобов'язань, значення яких незмінно зростає.

Ринкові умови господарювання тісно пов'язані із кредитними правовідносинами. Надання кредитів банківськими установами обумовлюється реальною потребою у необхідних та зручних способах забезпечення виконання договірних зобов'язань. Серед способів забезпечення виконання господарських зобов'язань та кредитних зобов'язань, зокрема, окреме місце посідає порука. Незважаючи на те, що договори поруки мають похідний характер від основного зобов'язання і весь тягар відповідальності перед кредитором лягає на плечі основного боржника, на практиці досить часто саме поручитель виконує зобов'язання основного боржника.

Згідно зі ст. 526 Цивільного кодексу України зобов'язання повинно виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог — відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться. З метою забезпечення належного виконання зобов'язання та захисту майнових інтересів кредитора на випадок порушення зобов'язання боржником закон передбачає спеціальні заходи — визначає окремі види забезпечення виконання зобов'язання: неустойку, поруку, гарантію, заставу, притримання, завдаток або інші види, встановлені договором або законом (ст. 546 ЦК України).

Належне виконання цивільно-правових зобов'язань, які за своєю природою потребують спеціальних правових засобів, надає можливість зменшити ризик невиконання зобов'язання боржником і певним чином

уникнути настання збитків кредитору. Обрання сторонами того чи іншого способу забезпечення виконання кредитного зобов'язання зумовлює надалі і механізм захисту інтересів кредитора у випадку невиконання боржником свого зобов'язання. При обранні способу забезпечення виконання зобов'язань контрагенти вирішують різні завдання – кредитор зацікавлений в належному виконанні зобов'язання або в існуванні реальної можливості відшкодування заподіяних невиконанням збитків. Боржник же намагається уникнути надмірних витрат у випадку неналежного виконання ним зобов'язання.

Питання відповідальності поручителя, на перший погляд, досить детально врегульовані, однак із практичної точки зору в законодавстві та в конкретних банківських договорах поруки є певні недоліки, які тлумачаться судами по-різному, що відтерміновує у часі можливість кредитора отримати матеріальні блага як від основного боржника, так і від іншого солідарного боржника – поручителя.

Необхідно відмітити, що дослідженню поруки як способу забезпечення зобов'язань приділяли увагу такі науковці, як М. М. Андрінов, І. І. Зозуляк, О. П. Карасава, Р. В. Карпенко, І. А. Лавріненко, О. В. Михальнюк, І. Й. Пучковська, А. Р. Чанишева, Л. Л. Шимон та інші. Однак питанню визначення поруки, ролі поручителя у питанні зменшення негативних юридичних наслідків як для солідарних боржників, так і для кредитора у разі порушення зобов'язання приділяється недостатньо уваги. Крім того, питання припинення поруки внаслідок збільшення обсягу відповідальності поручителя, на який поручитель не надавав своєї згоди, має важливе практичне значення, якому також у юридичній науці не надано належної правової оцінки.

Метою дослідження є встановлення особливостей правового регулювання цивільних відносин пов'язаних із застосуванням поруки як засобу забезпечення виконання зобов'язань.

Для досягнення поставленої мети були поставлені наступні **завдання**:

– визначити поняття та особливості поруки як засобу забезпечення виконання зобов'язань;

- охарактеризувати істотні умови договору поруки та порядок його укладення;
- розкрити практичні аспекти виконання договору поруки;
- встановити тенденції розвитку судової практики у справах щодо визнання договорів поруки недійсними;
- розкрити особливості припинення поруки у кредитних правовідносинах.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері використання поруки як засіб забезпечення виконання зобов'язань.

Предметом дослідження – є порука як засіб забезпечення виконання зобов'язань.

Відповідно до поставленої мети та завдань, предмета й об'єкта дослідження, використано загальнонаукові та спеціальні **методи** наукового пізнання. Методологічною основою роботи є діалектичний метод пізнання, за допомогою якого встановлено та визначено зв'язок предмета і об'єкта даного дослідження, виявлено сутність договору поруки як цілісного правового явища. Метод системно-структурного аналізу використовувався для визначення істотних умов договору поруки та порядок його укладення. За допомогою формально-логічного методу здійснювався аналіз чинного законодавства України, яке регламентує судову практику у сфері договору поруки. За допомогою історико-правового методу досліджувалось становлення договору поруки як засобу забезпечення виконання зобов'язань. Використовувались методи моделювання та прогнозування для формулювання пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства України у сфері використання договору поруки у кредитних правовідносинах.

Наукова цінність роботи полягає у подальшій розробці доктринальних положень забезпечувального механізму поруки. Зокрема, елементи наукової новизни містяться у пропозиції щодо змін до ст. 553 Цивільного кодексу України у контексті встановлення відповідальності перед кредитором іншого

боржника за виконання останнім своїх зобов'язань, якщо боржник самостійно не виконає їх.

Практичною цінністю роботи є те, що на основі комплексного аналізу законодавства у сфері договору поруки було виявлено колізії і прогалини правового регулювання, розроблено конкретні пропозиції щодо його вдосконалення. Висновки та пропозиції запропоновані у роботі можуть використовуватися у навчальному процесі при викладанні дисципліни «Цивільне право», «Господарське право».

Окремі положення випускної кваліфікаційної роботи викладено в такій науковій статті : Древецька О. О. Припинення поруки у кредитних правовідносинах. *Правове забезпечення підприємницької діяльності* : зб. наук. ст. студ./ відп. ред. О. О. Бакалінська, В. Д. Примака, Ю. В. Тищенко. Київ : Київ. нац.торг.-екон.ун-т, 2019. С.40-46.

Структура роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, п'яти підрозділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 57 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ПОРУКА ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗOBOB'ЯЗАНЬ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

1.1. Поняття та особливості поруки як засобу забезпечення виконання зобов'язань

Відповідно до ст. 526 Цивільного Кодексу України (далі – ЦК України) [2] зобов'язання повинно виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а якщо є їх відсутність то – відповідно до звичаїв ділового обороту або ж інших вимог, що безумовно ставляться.

При цьому цінність зобов'язання полягає в його виконанні. Оскільки зобов'язання є різновидом правовідносин, воно знаходиться під охороною та примусовою силою держави, і щодо боржника в разі порушення зобов'язання застосовуються види цивільно-правової відповідальності. Однак можливість стягнення збитків не щоразу задовольняє інтереси кредитора. Підвертаються випадки, коли боржник не в силі виконати свої зобов'язання, але кредитор жодних збитків не зазнає або, якщо і зазнає, то з тих чи інших причин не в змозі довести їх розмір. Можливо, також, що суд ухвалить рішення про примусове стягнення боргу, але це рішення залишиться без виконання через відсутність у боржника коштів чи майна, на яке може бути заклик на стягнення.

У зв'язку з цим закон завбачує спеціальні способи, що стимулюють боржника до належного виконання зобов'язання та забезпечує захист майнових інтересів кредитора в разі порушення зобов'язання боржником.

Цивільне законодавство України не визначає поняття способів (видів, заходів) забезпечення виконання зобов'язання і навіть не формулює розгорнутих загальних правил, що стосувалися б усіх можливих способів забезпечення виконання зобов'язання.

Так, у ст. 546 ЦК України визначено сім способів забезпечення виконання зобов'язання [2]. За характером дій кредитора в разі порушення основного зобов'язання їх прийнято поділяти на дві групи:

- зобов'язальні, в яких кредитор має право вимагати вчинення певних дій на його користь іншою особою, що надала забезпечення. Це – неустойка, порука, гарантія та завдаток;
- речово-правові, в яких кредитор має самостійне право накладати стягнення на майно (речове право на чуже майно). Це – застава і притримання.

Також слід зазначити, що згідно з ч. 2 ст. 546 ЦК України договором або законом можуть бути встановлені інші види забезпечення виконання зобов'язання.

О. С. Ткачук відзначає, що згадані способи, на відміну від стягнення збитків, застосовуються не в усіх випадках невиконання або неналежного виконання зобов'язання, а лише в разі порушення тих зобов'язань, для забезпечення яких вони спеціально встановлені законом або домовленістю сторін [74, с. 180].

Отже, виконання зобов'язання – це здійснення його суб'єктами взаємообумовлених зустрічних дій або утримання від них, які виявляються в реалізації кредитором своїх прав і виконанні боржником покладених на нього обов'язків.

О. П. Карасава звертає увагу, що сучасний інститут поруки містить своє втілення ще у працях римських мислителів, які розкривали стан юридичної думки Стародавнього Риму [45, с. 203]. Визначення поруки містяться в тому числі і в Інституціях Гая та Інституціях Юстиніана. На відміну від таких способів забезпечення виконання договірних зобов'язань, як штрафна stipulatio, застава та завдаток, – порука (яка виражалась у трьох формах – sponsio, fidepromissio, fideiussio та об'єднувалась поняттям adpromisso) була найбільш врегульованим способом забезпечення виконання зобов'язань [46].

Слід вважати, що римське право відіграло неабияку роль для розвитку інституту поруки і сформувало основні положення та базові поняття, які в подальшому були відображені в законодавстві багатьох країн і які зараз можна зустріти і в нашому законодавстві зокрема.

Досліджуючи історичні аспекти становлення поруки як способу забезпечення виконання зобов'язань, О. В. Михальнюк [55, с. 150] відзначає важливість Проекту Цивільного Кодексу (ЦК), внесений у Державну Думу 14 жовтня 1913 р. Поруці у вказаному проекті була присвячена глава XXIV, яка складалася із трьох частин: «Загальні положення», «Права і обов'язки поручителя», «Припинення поруки». Позитивним у Проекті ЦК було визначення договору поруки як такого, згідно з яким поручитель зобов'язується перед іншою особою виконати зобов'язання його боржника, якщо останній сам цього зобов'язання не виконає (ст. 2548).

У радянський період розвитку українського цивільного права порука як спосіб забезпечення виконання зобов'язань втратила своє значення через невідповідність принципам планування. Як неодноразово відзначалося в той період, «сфера практичного застосування поруки дуже невелика. Громадяни у своїх відносинах одне з одним звертаються до неї вкрай рідко. Організації іноді виступають в якості поручителів по зобов'язаннях громадян...» [55, с. 56] Це було викликано тим, що порука суперечила одному з основних положень радянського цивільного права про самостійну майнову відповідальність юридичної особи за своїми зобов'язаннями.

Інститут поруки знайшов своє відображення і в сучасному законодавстві України. Цивільний кодекс України у ст. 553 визначає, що за договором поруки поручитель поручається перед кредитором боржника за виконання ним свого обов'язку.

До характерних ознак поруки як способу забезпечення виконання зобов'язань, вітчизняні цивілісти А. Б. Гриняк [35], О. П. Карасава [45], О. В. Михальнюк [55-58], А. Р. Чанишева [81], О. О. Федоришин [75] та ін. відносять :

1. Похідний характер правовідносин поруки від основного зобов'язання. Недійсність основного зобов'язання тягне за собою недійсність правочину щодо його забезпечення.

2. Сторонами у правовідносинах поруки є кредитор та боржник за основним зобов'язанням та поручитель.

3. Порука виникає на підставі договору. Правочин щодо забезпечення виконання зобов'язання вчиняється у письмовій формі. Правочин щодо забезпечення виконання зобов'язання, вчинений із недодержанням письмової форми, є нікчемним (ст. 547 ЦК України).

4. У правовідносинах, що можуть забезпечуватися порукою, боржник самостійно повинен виконувати свої зобов'язання на умовах, встановлених основним зобов'язанням. Кредитор основного боржника може пред'явити свої вимоги до поручителя тоді, коли основний боржник порушить свої зобов'язання. Пред'явлення вимоги до поручителя є правом кредитора. Тільки при пред'явленні вимоги до поручителя останній зобов'язаний виконати зобов'язання основного боржника перед кредитором.

5. У разі порушення боржником зобов'язання, забезпеченого порукою, боржник і поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники. Ця ознака встановлює відмінність поруки від інших способів забезпечення зобов'язання.

6. Параграф 3 гл. 49 ЦК України, який регулює правовідносини поруки як способу забезпечення виконання зобов'язань, дає можливість сторонам (кредитору, боржнику та поручителю) досягти домовленості щодо меж відповідальності поручителя. Це, зокрема, стосується і обсягу відповідальності, оскільки відповідно до ч. 2 ст. 553 ЦК України порукою може забезпечуватися виконання зобов'язання частково або у повному обсязі. Крім того, сторони мають право про домовленість і щодо додаткової відповідальності поручителя. У разі порушення боржником зобов'язання, забезпеченого порукою, боржник і поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники, якщо договором поруки не встановлено

додаткову (субсидіарну) відповідальність поручителя (ч. 1 ст. 554 ЦК України).

На основі аналізу правової природи поруки, виявлення її основних функцій та призначення в системі зобов'язань. О. В. Михальнюк визначає поруку як акцесорне договірне зобов'язання, згідно з яким поручитель поручається перед кредитором третьої особи (боржника) за виконання останнім його зобов'язання, а у разі його невиконання чи неналежного виконання – зобов'язується виконати зобов'язання боржника та/або нести цивільно-правову відповідальність у формі відшкодування збитків та/або сплати неустойки [57, с. 235].

Отже, з вищевикладеного можна зробити висновок, що порука – це договір, за яким до зобов'язання основного боржника додатково приєднується зобов'язання іншої особи, що за нього ручається. У випадку неспроможності основного боржника, відповідальність несе особа, що за нього ручалася, тобто поручитель. Основними ознаками договору поруки є [57, с. 40; 67, с. 138]:

- 1) акцесорний (додатковий) характер;
- 2) договір як єдина підстава виникнення поруки;
- 3) дійсність вимоги (зобов'язання), що забезпечується;
- 4) солідарний характер відповідальності поручителя і боржника у випадку невиконання останнім свого обов'язку;
- 5) можливість застосування поруки для забезпечення виконання будь-яких зобов'язань – як договірних, так позадоговірних, в тому числі і додаткових.

З наведеного логічно виходить, що порука може бути встановлена як одночасно з виникненням головного зобов'язання, так і після цього. Функціональне призначення поруки до моменту порушення основного зобов'язання виявляється у стимулюванні боржника до виконання взятих на себе обов'язків, а з моменту невиконання чи неналежного виконання, –

функціональне спрямування поруки направлене на забезпечення і захист інтересів кредитора та компенсацію його майнових втрат.

У науковій літературі виділяють наступні види поруки [75, с. 42]:

1. Залежно від змісту основного обов'язку поручителя існує:

А. взаємозамінна порука або порука-виконання – має місце, коли поручитель бере на себе зобов'язання виконати обов'язок боржника в натурі (сплатити грошову суму, виконати роботи, надати послуги замість боржника);

Б. компенсаційна порука або порука-відповідальність – має місце, коли поручитель бере на себе обов'язок відшкодувати кредитору лише заподіяні невиконанням або неналежним виконанням збитки, сплатити неустойку, проценти тощо, проте не бере зобов'язання щодо виконання основного обов'язку боржника;

В. заміщаючо-компенсаційна – має місце, коли поручитель бере на себе обов'язок виконати зобов'язання, яке забезпечується, в натурі, відшкодувати заподіяні невиконанням або неналежним виконанням збитки, сплатити проценти, неустойку тощо.

2. Залежно від обсягу зобов'язання поручителя порука може бути:

А. повна – існує за умови, що поручитель взяв на себе обов'язок виконати зобов'язання за боржника повністю, без жодних обмежень;

Б. часткова – виникає тоді, коли поручитель поручився не за все зобов'язання боржника, а лише в певній частині, обмеженій наперед визначеним обсягом (сумою, кількістю, обсягом робіт, послуг тощо).

3. Залежно від черговості заявлення вимог кредитора порука може бути:

А. солідарною, за якої кредитор вправі стягнути всю суму боргу безпосередньо з поручителя без попереднього заявлення вимог до боржника;

Б. субсидіарною, за якої поручитель може бути притягнений до відповідальності перед кредитором основного боржника лише у разі, якщо

кредитор не зможе стягнути суму боргу з боржника або не зможе стягнути її в повному обсязі.

4. За характером відносин між поручителем і боржником та критерієм відплатності порука поділяється на:

Б. некомерційну, при якій наявність фактичних відносин між боржником і поручителем має значення для її виникнення. Такі відносини можуть мати як цивільно-правовий, так і інший характер, (наприклад, сімейні (родинні) зв'язки, трудові відносини - роботодавець і працівник, відносини підпорядкування тощо). Вони можуть базуватися на договорі страхування, договорі про спільну діяльність, членстві в організації, інших правових засадах. Найчастіше цей різновид поруки здійснюється на безвідплатній основі, проте вона може бути і платною. Можна сказати, це чи не єдиний випадок, коли порука відіграє стимулюючу функцію щодо боржника.

В. комерційну або фінансову, що здійснюється на платній основі суб'єктами, для яких надання поруки є видом їх підприємницької діяльності з метою отримання прибутку. Фактичні взаємовідносини боржника та поручителя у цьому випадку не мають жодного значення і на умови поруки ніяким чином не впливають. Тут діє виключно зацікавленість боржника у отриманні поруки та можливість одержати прибуток від її надання зі сторони поручителя.

Перспективним видом поруки О. В. Михальнюк вважає фінансову (комерційну) поруку, характерними ознаками якої є [56, с. 152]:

1) зобов'язання поручителя за договором фінансової поруки носить грошовий характер і зводиться до сплати грошової суми кредитору. Правова природа цієї суми може бути різною: безпосереднє виконання грошового зобов'язання боржника, сплата неустойки, процентів за користування чужими грошовими коштами, відшкодування збитків тощо;

2) фінансова порука – це вид послуги, що надається на засадах підприємництва з метою одержання прибутку і на професійній основі;

3) спеціальний суб'єктний склад у договорі фінансової поруки на стороні поручителя: фінансові установи, юридичні особи та фізичні особи – підприємці, що пов'язано з професійною діяльністю цих суб'єктів в сфері підприємництва;

4) відплатність фінансової поруки.

Отже, правова природа поруки за чинним законодавством полягає в залученні третьої особи до виконання основного зобов'язання, що виникло між боржником та кредитором.

Оформляється порука договором, який укладається у письмовій формі (рис. 1) [44] Недотримання встановленої форми призводить до недійсності договору (ст. 547 ЦК України).

Рис. 1. Можливі варіанти укладання договору поруки

При укладанні двох договорів (варіант 1) в основному договорі (між кредитором і боржником) слід зазначити, що виконання зобов'язання забезпечуватиметься порукою. Цей варіант буде підходити, якщо поручитель не претендує на плату за свої послуги. Адже в такому договорі

не бере участі боржник. Таким договором не врегульовані його відносини з поручителем, зокрема питання про оплату послуг поручителя. А ст. 558 ЦК України прямо передбачає, що поручитель має право на винагороду за надані боржникові послуги, якщо це передбачено договором. Отже, у такій ситуації поручитель надаватиме послуги безплатно. А якщо він не згоден, тоді треба скласти окремий договір між поручителем і боржником (варіант 2).

У варіанті 2 договору поруки може бути умова про платність послуги поручительства і розмір плати. Зрозуміло, якщо поручитель бажає отримати винагороду за свою послугу і боржник не заперечує.

Найбільш прийнятним варіантом укладання договору поруки, на нашу думку, є варіант 3: у такому договорі можна врегулювати інтереси всіх учасників.

Загалом, порука виступає на сьогодні ефективним засобом забезпечення виконання кредитних зобов'язань. Практика застосування поруки все більше зростає та має важливе значення, так як надає можливість не тільки не збільшувати, а й зменшувати ризик невиконання зобов'язання боржниками.

1.2 Істотні умови договору поруки та порядок його укладення

Істотним умовам договору поруки як способу забезпечення виконання зобов'язань присвячено ряд наукових розвідок вітчизняних науковців І. Зозуляк [42], К. О. Жирнової [40], А. М. Козлова [48], М. Є. Кривко [49], Д. В. Подчахи [65] та ін. Зазначені науковці вважають, що витoki істотних умов договору слід починати шукати без відриву від самого договору, який був вперше докладно регламентований за часів Стародавнього Риму.

Так, на думку І. І. Зозуляк [42, с. 138], важко уявити будь-який договір без предмету, чи, наприклад, купівлю-продаж із розстроченням платежу без

строку платежів. Це все є природні елементи для договору, які складають саму його сутність, отже вони мають в будь-якому випадку узгоджуватись сторонами й тому одержали назву істотних умов.

Визначення кола істотних умов залежить від специфіки кожного конкретного договору. Наприклад, істотними умовами договору купівлі-продажу є предмет договору, ціна. Предмет договору, плата за користування, порядок користування найнятим майном є істотними умовами договору майнового найму.

Частина 1 ст. 638 ЦК України поділяє істотні умови на 4 групи [2]:

- 1) умови про предмет;
- 2) умови, які визначені законом як істотні;
- 3) умови, які є необхідними для договорів цього виду;
- 4) умови, щодо яких за заявою однієї зі сторін має бути досягнуто згоди.

При визначенні істотних умов того або іншого договору слід враховувати, що вирішення цього питання залежить, насамперед від суті конкретного договору. Тому не випадково ЦК України, при визначенні істотних умов договору, відсилає до спеціальних норм, присвячених договірним зобов'язанням цього виду і називає істотними, насамперед, ті умови, які визнані такими згідно із законом і передбачені як обов'язкові самими нормами права, що регулюють ці договірні відносини. Зокрема, такий підхід був характерний при визначенні істотних умов так званих господарських договорів поставки, контрактації.

Будь-яка зі сторін може визнати недостатніми ті умови, що названі істотними у законі або є необхідними для договору цього виду, і зажадати включення у договір додаткових умов, без яких угода її не влаштовує. У цьому випадку такі умови також набувають значення істотних.

Отже, істотними умовами є умови, визнані такими за законом чи необхідні для договорів даного виду, а також умови, щодо яких на вимогу однієї із сторін повинна бути досягнута згода.

Проте, що стосується договору поруки ЦК України не визначає перелік істотних умов, які повинен містити договір поруки. Водночас його норми, якими врегульовано відносини поруки, мають диспозитивний характер, надаючи можливість сторонам на свій розсуд визначити переважну частину умов договору. Наприклад, щодо обсягу зобов'язання поручителя (забезпечення боргу частково або в повному обсязі), характеру зобов'язання поручителя (солідарно з боржником або субсидіарно) тощо.

Загалом, з урахуванням характеру поруки (похідний, залежний від основного зобов'язання), до істотних умов договору поруки слід віднести:

- визначення зобов'язання, яке забезпечується порукою;
- зміст та розмір зобов'язання, зокрема, реквізити основного договору, його предмет, строк виконання тощо;
- обсяг відповідальності поручителя. Адже поручитель відповідає перед кредитором у тому ж обсязі, що і боржник, включаючи сплату основного боргу, процентів, неустойки, відшкодування збитків, якщо інше не встановлено договором поруки (ч. 2 ст. 554 ЦК України);
- відомості про сторони – кредитора і поручителя;
- відомості про боржника. Він хоч і не є стороною договору поруки, але при одержанні вимоги кредитора поручитель зобов'язаний повідомити про це боржника, а в разі пред'явлення до нього позову – подати клопотання про залучення боржника до участі у справі. До того ж до поручителя, який виконав зобов'язання, забезпечене порукою, переходять усі права кредитора у цьому зобов'язанні.

Таким чином, порука як особистий вид забезпечення виконання зобов'язання означає, що у разі порушення боржником зобов'язання, нею забезпеченого, майнові інтереси кредитора задовольняються поручителем [28, с. 332].

Згідно зі ст. 553 ЦК України за договором поруки поручитель поручається перед кредитором боржника за виконання ним свого обов'язку. Поручитель відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником. Договір

поруки має додатковий (акцесорний) до основного зобов'язання (кредитного договору) характер і укладається саме для забезпечення виконання останнього. Так, правові наслідки порушення зобов'язання, забезпеченого порукою, передбачені ст. 554 ЦК України.

Відповідно до ст. 554 ЦК України у разі порушення боржником зобов'язання, забезпеченого порукою, боржник і поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники, якщо договором поруки не встановлено додаткову (субсидіарну) відповідальність поручителя. Поручитель відповідає перед кредитором у тому ж обсязі, що і боржник, включаючи сплату основного боргу, процентів, неустойки, відшкодування збитків, якщо інше не встановлено договором поруки. Особи, які за одним чи за декількома договорами поруки поручилися перед кредитором за виконання боржником одного і того самого зобов'язання, є солідарними боржниками і відповідають перед кредитором солідарно, якщо інше не встановлено договором поруки [64].

Із змісту вказаної норми вбачається можливим встановлення поруки щодо виконання одного й того ж зобов'язання одночасно з боку декількох осіб. Однак така порука виникає на підставі її спільного надання у формі укладення одного договору кількома поручителями (ч. 3 ст. 554 ЦК України). Лише у разі укладення одного договору кількома поручителями (спільна порука) поручителі відповідають перед кредитором солідарно з боржником і солідарно між собою. В інших випадках у разі порушення боржником зобов'язання, забезпеченого порукою, боржник і поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники (ст. 554 ЦК України); поручителі несуть самостійну відповідальність перед кредитором за порушення зобов'язань боржником, оскільки вони перебувають у самостійних договірних відносинах, кредитор має право вимагати виконання обов'язку в повному обсязі як від усіх боржників разом, так і від будь-кого з них окремо, зокрема лише від поручителів, які солідарно відповідають перед кредитором у тому ж обсязі, що і боржник [64].

У навчальній літературі зазначається, що договір поруки може виступати як додаткове зобов'язання для забезпечення належного виконання умов договору. В такому випадку поручителем буде не сторона за договором, а третя особа, визначена укладеним договором як поручитель [69]. Є точка зору, згідно з якою порука може бути оформлена як договір, що укладається між основним боржником і поручителем на користь третьої особи – кредитора за основним боргом. Звідси випливає, що порука розглядається як додаткове зобов'язання, що може виникати на підставі договору або в силу інших обставин.

При цьому учасником даного договору, на думку Л. Л. Шимон, є не боржник за основним зобов'язанням, а інша особа: договірні відносини виникають між головним кредитором і поручителем [82, с. 19].

Отже, тлумачення змісту ст. 553 ЦК України дає підстави для висновку, що порука є договором, який укладається за правилами глави 53 ЦК України між поручителем та кредитором за основним зобов'язанням. Проте, таке тлумачення, по-перше, не враховує інтересів боржника, який відповідно до приписів ЦК України набуває перед поручителем певних обов'язків, у тому числі у разі порушення ним зобов'язання (стає зобов'язаною перед поручителем особою), на що він взагалі може не погодитися. По-друге, це спростовується нормами ст. 558 ЦК України, яка передбачає оплату послуг поручителя, наданих ним боржникові. Така норма вказує на існування договірних відносин щодо надання послуг між поручителем (як виконавцем) та боржником за основним зобов'язанням (як замовником), адже відповідно до положень глави 63 ЦК України договір про надання послуг має бути укладений між виконавцем та споживачем послуг – замовником.

А. Р. Чанишева вважає, що підставою для виникнення правовідносин поруки є багатосторонній договір, укладений між кредитором, боржником і поручителем [81, с. 138]. Це може бути двосторонній договір між боржником і поручителем, ухвалений кредитором, або два договори – між боржником та поручителем і кредитором та поручителем. Проте цивільне законодавство не

ставити вимоги залучення боржника до укладення договору поруки, тобто боржник може бути стороною договору поруки лише за умови взаємного погодження цього питання з кредитором та поручителем. Відсутня навіть вимога щодо сповіщення боржника про укладення договору поруки. Така неоднозначність правових норм дозволяє недобросовісним кредиторам зловживати наданими їм правами та можливостями і використовувати договір поруки для спрощення процесу стягнення заборгованості з боржників шляхом створення так званої штучної зміни підсудності.

На думку І. А. Бобуїок [29, с. 20], відсутність єдиного підходу до визначення істотних умов договору поруки створює перешкоди для формування єдиної судової практики з цього приводу. Так, зокрема, згідно з ч. 3 ст. 554 ЦК України поручителем може бути одна особа або кілька осіб. При цьому у ст. 547 ЦК України встановлено, що правочин щодо забезпечення виконання зобов'язання вчиняється у письмовій формі. Ніяких інших умов щодо форми договору, тим більше порядку його укладення як дво- або тристороннього правочину ЦК України не містить. У зв'язку з наведеним та для полегшення захисту прав кредитора Р. М. Гейнц [33] пропонує договір поруки посвідчувати в нотаріальному порядку. Так, у разі невиконання поручителем свого обов'язку перед кредитором добровільно постає питання про судовий примус, якого можна уникнути, якщо договір поруки був нотаріально посвідчений – стягнення буде здійснюватися на підставі виконавчого напису нотаріуса [34, с. 67]. Така рекомендація дійсно спрямована на полегшення захисту прав кредитора, проте не враховує інтереси боржника в частині запобігання наведеним випадкам рейдерства або зловживання правами кредитором.

З урахуванням статей 553–554 ЦК України договір поруки укладається кредитором за зобов'язаннями, які забезпечуються порукою, і поручителем. Оскільки позичальник не є стороною договору поруки, а стороною у зобов'язанні, забезпеченому порукою, чинне законодавство України не передбачає обов'язку кредитора чи поручителя отримувати згоду

позичальника на укладення договору поруки. Разом із тим це не означає, що за позовом позичальника такий договір поруки не може бути визнано недійсним, якщо буде доведено, що він звужує його права чи розширює обов'язки, зокрема, передбачає оплату послуг поручителя боржником відповідно до вимог ст. 558 ЦК України, чи доведено зловмисну домовленість кредитора з поручителем тощо. Інше питання, що довести таку домовленість майже неможливо, а посилання на отримання певної переваги мають характер непрямого доказу, точніше – припущення, на якому не може ґрунтуватися судові рішення [2].

Тому, з метою вирішення зазначених ситуацій потрібно прописати в ст. 553 ЦК України, що сторонами договору поруки є боржник, кредитор та поручитель. Таким чином, укладатимуть договір усі три сторони і кожна з них матиме можливість детально з ним ознайомитись.

З позиції цивільного права істотними умовами є умови про предмет договору, умови, встановлені законодавством для таких договорів, а також умови, щодо яких сторони мають досягти згоди. Тому логічно під час вивчення питання про істотні умови договору поруки брати до уваги цивілістичну доктрину. Істотні умови у цивільному праві – це ті умови, без яких договір не може бути укладено, а також щодо яких сторони мають досягти згоди.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИКА ВИКОНАННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ ПОРУКИ

2.1. Практичні аспекти виконання договору поруки

Відповідно до ст. 55 Конституції України права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожна людина має право будь-якими не забороненими законом способами захищати свої права і свободи від протиправних посягань та порушень [1].

Існує доволі поширений спосіб вселити в кредитора впевненість, що зобов'язання його боржника будуть виконані, навіть якщо в останнього виникнуть фінансові проблеми. Цей спосіб — укладення договору поруки. Необхідно розкрити правові тонкощі таких договірних відносин, а також особливості податкового обліку операцій у межах договору поруки [84]. Договір поруки укладають між собою кредитор і поручитель. Боржник у цьому випадку не є стороною договору. Більше того, ЦК України не встановлює обов'язку поручителя або кредитора повідомляти боржника про його укладення. Крім того, може бути укладений тристоронній договір поруки між кредитором, боржником і поручителем. Зазвичай договори поруки є безоплатними, але водночас поручитель має право на оплату послуг, наданих ним боржникові згідно ч. 1 ст. 558 ЦК України [2]. Проте з цією метою необхідно укласти окремий договір між боржником і поручителем, що буде стосуватися оплати послуг останнього, або передбачити оплату послуг поручителя у тристоронньому договорі.

Відповідно до статті 553 ЦК України за договором поруки поручитель поручається перед кредитором боржника за виконання ним свого обов'язку. Договір поруки є чинним за умови його укладення у письмовій формі та підписання кредитором і поручителем з урахуванням абзацу першого ч. 2 ст. 207, ч. 1 ст. 547 та ст. 553 ЦК України [2]. Зокрема, волевиявлення боржника

щодо укладення договору поруки не є обов'язковим, а відтак у силу статей 203, 215, 553 ЦК України відсутність згоди боржника не є підставою для визнання недійсним договору поруки, укладеного поручителем та кредитором боржника [2].

Водночас господарським судам слід виходити з того, що з урахуванням ч. 2 ст. 556 та п. 3 ч. 1 ст. 512 ЦК України наслідком виконання поручителем зобов'язання, забезпеченого порукою, є заміна кредитора у зобов'язанні. Згідно з ч. 1 ст. 516 ЦК України заміна кредитора у зобов'язанні здійснюється без згоди боржника, якщо інше не встановлено договором або законом. Обсяг зобов'язань поручителя повинен бути визначений умовами договору поруки та узгоджений з умовами кредитного договору [2]. Особи, які спільно дали поруку, відповідають перед кредитором солідарно, якщо інше не встановлено договором поруки. Ця норма не може бути застосована до правовідносин, що виникли з декількох договорів поруки, оскільки поручителі не несуть солідарної відповідальності один перед одним, якщо інше не передбачено договором, і таку поруку не можна вважати їхньою спільною.

Таким чином, порука кількох осіб може визначатися як спільна у разі укладення договору поруки декількома поручителями та встановлення умовами договору щодо спільного забезпечення зобов'язання. Лише у такому випадку поручителі відповідають перед кредитором солідарно з боржником та солідарно між собою (спільна порука) [6].

Виконання договорів поруки має свою специфіку, виходячи із загальних засад цивільного законодавства та судочинства, права особи на захист у суді порушених або невизнаних прав, рівності процесуальних прав і обов'язків сторін, можливо розглянути на прикладі судової практики.

Правова позиція Верховного суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду в Постанові №910/174/17 від 8 серпня 2018 р. [12], була викладена таким чином, що, якщо позов подано боржником за кредитним договором, відповідачами в цій справі повинні бути як кредитор, так і поручитель. Розглянемо спір у справі стосується визнання договору поруки від

26.12.2017 нікчемним. Частиною 2 ст.215 ЦК передбачено, що недійсним є правочин, якщо його недійсність установлена законом (нікчемний правочин). Як встановлено господарськими судами, предметом позову є визнання недійсним трьохстороннього договору поруки від 26.12.2017, який укладений між позичальником, кредитором та поручителем. Верховний Суд вважає за необхідне зауважити, що згідно з приписами стст.553, 554 ЦК України договір поруки укладається кредитором і поручителем за зобов'язанням, яке забезпечується договором поруки. Що ж стосується боржника, то він стороною договору поруки не виступає, а є учасником у зобов'язанні, забезпеченому порукою. Водночас з позовом у цій справі звернувся боржник, тобто особа, згода якої на укладення договору не вимагається. Зазначаючи про те, що кредитний договір, на підставі якого укладався договір поруки, визнано судом нікчемним, господарські суди дійшли висновку про те, що договір поруки також є нікчемним як похідний від основного.

Однак господарські суди належним чином не встановили, чим саме спірний договір поруки порушує права та інтереси позивача як боржника за кредитним договором, який забезпечений порукою. Верховний Суд вважає за необхідне зазначити, що договір, який позивач просить визнати нікчемним, є трьохстороннім правочином і позов про його недійсність подається до решти сторін зазначеного правочину, з якими наявний матеріально-правовий спір, і такі сторони мають бути залучені до участі у справі. Враховуючи, що позов подано боржником за кредитним договором, відповідачами в цій справі повинні бути як кредитор, так і поручитель.

Цікавою є позиція, що до захисту прав кредитора за його позовом до боржника, який є юридичною особою, і поручителя – фізичної особи, несе солідарну з боржником відповідальність. В порядку цивільного судочинства мають розглядатися справи, у яких хоча б одна зі сторін є фізичною особою, такий висновок зробила Велика Палата Верховного Суду.

Велика Палата Верховного Суду в Постанові від 30 травня 2018 року у справі № 569/2749/15-ц [7] вирішила питання порушення правил суб'єктної

юрисдикції. Судді висловили позицію з приводу задоволення вимог кредитора за договором, забезпеченим договором поруки, відповідно до умов якого боржником є юридична особа, а поручителем є фізична особа, що несуть солідарну відповідальність перед кредитором.

Критеріями розмежування справ цивільного та господарського судочинства є одночасно суб'єктний склад учасників процесу та характер спірних правовідносин. Позовні вимоги до кількох відповідачів, серед яких є хоча б одна фізична особа, мають розглядатися в одному позовному провадженні, якщо такі вимоги є однорідними, нерозривно пов'язаними між собою та від вирішення однієї з них залежить вирішення інших вимог. Згідно з нормами процесуального законодавства в порядку цивільного судочинства можуть розглядатися будь-які справи, у яких хоча б одна зі сторін є фізичною особою, якщо їх вирішення не віднесено до інших видів судочинства.

При визначенні юрисдикції суд має враховувати, що відповідачі у справі пов'язані солідарним обов'язком як боржники, а солідарний обов'язок виникає у випадках, установлених договором або законом, зокрема у разі неподільності предмета зобов'язання. Вимоги до відповідачів є однорідними, пов'язаними між собою, тому можуть бути об'єднані в одне провадження і підлягають розгляду за правилами цивільного судочинства.

На думку суддів Великої Палати, захист прав кредитора за його позовом до боржника, який є юридичною особою, і поручителя, який є фізичною особою та несе солідарну з боржником відповідальність, у межах одного виду судочинства більш є прогнозованим і відповідає принципу правової визначеності, оскільки не допускає роз'єднання вимог кредитора до сторін солідарного зобов'язання залежно від суб'єктного складу.

Суди розглядають значну кількість справ щодо виконання договору поруки. За змістом поруки поручитель погоджується забезпечувати виконання зобов'язання перед кредитором боржника та відповідати перед кредитором за порушення зобов'язання боржником. Вимога до поручителя може бути пред'явлена виключно за умови настання обставин, передбачених абз. 2 ч. 1

ст. 553 ЦК України, у випадку порушення зобов'язання боржником. Факт порушення зобов'язання боржником як підстава позову до поручителя має встановлюватися у кожній справі. За загальним правилом, встановленим ч. 1 ст. 554 ЦК України, боржник і поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники, якщо договором поруки не встановлено додаткову (субсидіарну) відповідальність поручителя. У судів виникає питання щодо черговості звернення кредитора до боржника і поручителя. Зокрема, існують випадки, що деякі суди відмовляють у задоволенні позовних вимог на тій підставі, що вимога про повернення боргу заявляється лише до поручителів, а не до поручителів і боржників водночас. При вирішенні цього питання судам слід звернути увагу на те, що згідно із ч. 1 ст. 543 ЦК України у разі солідарного обов'язку боржників (солідарних боржників) кредитор має право вимагати виконання обов'язку частково або в повному обсязі як від усіх боржників разом, так і від будь-кого з них окремо. За законом у такому випадку немає так званої обов'язкової процесуальної співучасті, тобто законом передбачено право позивача звернутися в суд з позовом до кожного з боржників окремо. Крім того, предметом спору є різні самостійні договірні відносини. Зокрема, між кредитором і боржником, що стосується кредитного договору та між кредитором і поручителем відповідно за договором поруки, або ж ці відносини можуть врегульовуватись одним кредитним договором, що не змінює суті окремих договірних відносин [2].

Трапляються випадки, коли зобов'язання за кредитним договором забезпечуються порукою декількох осіб. Це узгоджується з положеннями ч. 3 ст. 553 ЦК України, згідно з якою поручителем може бути одна особа або кілька осіб. Тобто у таких випадках виникає множинність на боці поручителів. При цьому можливі такі варіанти, що поруку надано декількома особами, кожним в повному обсязі за одним договором; поруку надано декількома особами, кожним в повному обсязі, незалежно одна від одної, на підставі окремих договорів; поруку надано декількома особами, але кожен з них

ручається тільки в частині зобов'язання шляхом укладення як одного, так і декількох окремих договорів.

Відповідно до ч. 3 ст. 554 ЦК України особи, які спільно дали поруку, відповідають перед кредитором солідарно, якщо інше не встановлено договором поруки. Потрібно враховувати, що ч. 3 ст. 554 ЦК України надає можливість встановлювати поруку стосовно виконання одного й того ж зобов'язання з боку декількох осіб (співпоручителів) шляхом укладення між кредитором і кількома поручителями одночасно одного спільного договору поруки і закріплює як солідарну відповідальність поручителів з боржником перед кредитором, так і солідарну відповідальність поручителів між собою, якщо інше не встановлено договором поруки. Згідно зі ст. 541 ЦК України солідарний обов'язок або солідарна вимога виникають у випадках, встановлених договором або законом, зокрема у разі неподільності предмета зобов'язання.

Зважаючи на те, що норми закону, якими врегульована порука, не містять положень щодо солідарної відповідальності поручителів за різними договорами, якщо договорами поруки не передбачено іншого, у разі укладення між ними кількох договорів поруки на виконання одного й того ж зобов'язання між ними не виникає солідарної відповідальності між собою. За таких обставин кредитор, посилаючись на ст. 543 ЦК України, має право пред'явити вимогу до боржника і кожного з поручителів разом чи окремо, в обсязі на свій розсуд (в повному обсязі чи частково), але поручитель, що виконав зобов'язання, не вправі пред'являти вимогу до іншого поручителя на предмет розподілу відповідальності перед кредитором. За змістом ч. 1 ст. 554 ЦК України сторони договору поруки вправі самостійно обрати альтернативний солідарній відповідальності варіант – субсидіарну відповідальність поручителя. У такому випадку необхідно також враховувати положення ст. 619 ЦК України, якою встановлені певні обмеження щодо черговості пред'явлення вимог особі, яка несе субсидіарну відповідальність, а саме, перш ніж звернутися до поручителя, який зобов'язався відповідати у субсидіарному

порядку, кредитор повинен пред'явити вимогу до основного боржника. Якщо ж основний боржник відмовився задовольнити вимогу кредитора або кредитор не одержав від нього в розумний строк відповіді на пред'явлену вимогу, кредитор може пред'явити вимогу до особи, яка несе субсидіарну відповідальність. Поручитель відповідає перед кредитором у тому ж обсязі, що і боржник, включно зі сплатою основного боргу, процентів, неустойки, відшкодування збитків, крім випадків, коли поручитель зобов'язався відповідати за виконання зобов'язання частково відповідно до ч. 2 ст. 553, ч. 2 ст. 554 ЦК України [2]. Так, наприклад, договором поруки можна передбачити відповідальність поручителя лише за основний борг без сплати процентів й інших нарахувань. У переважній більшості випадків у договорах поруки йдеться про повний обсяг виконання зобов'язання, тому суди іноді не звертають уваги на положення договорів поруки, якими обмежується обсяг відповідальності поручителя.

У разі пред'явлення кредитором позову до поручителя судам, керуючись ст. 555 ЦК України, слід залучати до участі в судовому розгляді боржника як третьої особи без самостійних вимог на стороні відповідача [2] на підставі ч. 2 ст. 35 Цивільного процесуального кодексу України [3], відповідно до якої суд при прийнятті позовної заяви, здійсненні провадження у справі досудового розгляду або під час судового розгляду справи встановить, що судові рішення може вплинути на права і обов'язки осіб, які не є стороною у справі, залучає таких осіб до участі у справі як третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору. Згідно із ч. 2 ст. 556 ЦК України до поручителя, який виконав зобов'язання, забезпечене порукою, переходять усі права кредитора в цьому зобов'язанні, у тому числі й ті, що забезпечували його виконання. Підтвердженням цього є також норма ч. 1 ст. 512 ЦК України, якою встановлено вичерпний перелік підстав заміни кредитора у зобов'язанні, серед яких передбачено і виконання обов'язку боржника поручителем. Оскільки перехід до поручителя прав кредитора у зобов'язанні після виконання ним обов'язку боржника відбувається в силу прямої вказівки в законі, будь-яких

інших дій для переходу такого права вчиняти не потрібно. При цьому слід мати на увазі, що обсяг прав кредитора, які переходять до поручителя у такому випадку, повинен відповідати обсягу задоволених ним вимог кредитора за основним зобов'язанням [2].

Аналізуючи правові підстави та умови припинення договору поруки, то необхідно прийти до висновку, що порука припиняється згідно зі ст. 559 ЦК України з припиненням забезпеченого нею зобов'язання, а також у разі зміни зобов'язання без згоди поручителя, внаслідок чого може збільшуватися обсяг його відповідальності, хоча за новою редакцією ЦК України, обсяг поручителя після змін, залишається таким самим, як до зміни основного зобов'язання. Судова практика свідчить про неоднакове застосування судами цієї норми у випадках, коли боржником у зобов'язанні, яке забезпечене порукою, є юридичні особи, що припинилися, у тому числі у зв'язку з визнанням їх банкрутами, або які перебувають на стадії припинення. Відповідно до ч. 3 ст. 559 ЦК України порука припиняється у разі переведення боргу на іншу особу, якщо поручитель не поручився за нового боржника [2].

Аналогічне правило міститься також у ч. 1 ст. 523 ЦК України, що порука або застава, встановлена іншою особою, припиняється після заміни боржника, якщо поручитель або заставодавець не погодився забезпечувати виконання зобов'язання новим боржником. Таке рішення законодавця потрібно пояснити тим, що порука ґрунтується на довірі сторін, і головним критерієм у вирішенні поручителем питання про взяття на себе тягара відповідальності за виконання ним обов'язку іншої особи є урахування особистих якостей боржника, його платоспроможність, фінансове становище, ділова репутація. При заміні боржника новою особою, з якою поручителя довірчі стосунки не пов'язують, логічним є припинення поруки, якщо поручитель не надав згоди на її збереження. Закон не конкретизує, яким саме чином поручитель має поручитися за нового боржника. Тобто поручитель відповідальний перед кредитором за особу, на яку переведено борг, якщо це передбачено у договорі поруки. Поручитель може поручитися перед

кредитором за нового боржника і шляхом укладення змін до договору поруки чи шляхом укладення нового договору поруки. Згідно з ЦК України заміна боржника у зобов'язанні відбувається шляхом укладення правочину про заміну боржника, причому у тій самій формі, в якій було укладено правочин, на підставі якого виникло зобов'язання. Однак заміна боржника може здійснюватись і з інших підстав, зокрема при спадкуванні. Так, у разі смерті фізичної особи – боржника за зобов'язанням, у правовідносинах, що допускають правонаступництво в порядку спадкування, обов'язки померлої особи (боржника) за загальним правилом переходять до іншої особи — її спадкоємця відповідно до ст. 1216 ЦК України. Таким чином, відбувається передбачена законом заміна боржника за зобов'язанням. При цьому слід враховувати, що згідно зі ст. 1282 ЦК України спадкоємці боржника за умови прийняття ними спадщини є боржниками перед кредитором у межах вартості майна, одержаного у спадщину. Необхідно зробити висновок, що на поручителя у випадку смерті боржника може бути покладено відповідальність лише за таких умов: наявності у боржника правонаступника – спадкоємця, який прийняв спадщину, наявності спадкового майна та зафіксованої письмово згоди поручителя відповідати за нового боржника, у тому числі й у договорі поруки.

Відповідно до ч. 4 ст. 559 ЦК порука припиняється після закінчення строку, встановленого в договорі поруки. Коли такий строк не встановлено, то порука припиняється, якщо кредитор протягом трьох років від дня настання строку виконання основного зобов'язання не пред'явить вимоги до поручителя. Досить часто при укладанні договору поруки сторони включають до нього умову про дію договору поруки до повного виконання основного зобов'язання.

Верховний Суд України висловив правову позицію щодо підстави не припинення поруки Постановою у справі №6-1539цс17 від 13.09.2017р. [9], правовим висновком якої є, що згідно із ч.1 ст. 553, ч. 1 ст. 554 ЦК України за договором поруки поручитель поручається перед кредитором боржника за

виконання ним свого обов'язку. Поручитель відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником. У разі порушення боржником зобов'язання, забезпеченого порукою, боржник і поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники, якщо договором поруки не встановлено додаткову (субсидіарну) відповідальність поручителя.

Отже, порука є спеціальним додатковим заходом майнового характеру, спрямованим на забезпечення виконання основного зобов'язання. Підставою для поруки є договір, що встановлює зобов'язальні правовідносини між особою, яка забезпечує виконання зобов'язання боржника, та кредитором боржника. Обсяг зобов'язань поручителя визначається як умовами договору поруки, так і умовами основного договору, яким визначено обсяг зобов'язань боржника, забезпечення виконання яких здійснює поручитель відповідно до ст. 553 ЦК України [2]. За положеннями ч. 1 ст. 559 ЦК України порука припиняється, зокрема, у разі зміни зобов'язання без згоди поручителя, внаслідок чого збільшується обсяг його відповідальності.

До припинення поруки призводять такі зміни умов основного зобов'язання без згоди поручителя, які призвели до збільшення обсягу відповідальності останнього. Збільшення відповідальності поручителя внаслідок зміни основного зобов'язання виникає в разі: підвищення розміру процентів; відстрочення виконання, що призводить до збільшення періоду, за який нараховуються проценти за користування чужими грошовими коштами; установлення (збільшення розміру) неустойки; встановлення нових умов щодо порядку зміни процентної ставки в бік збільшення тощо. Тобто закон пов'язує припинення договору поруки зі зміною основного зобов'язання за відсутності згоди поручителя на таку зміну та за умови, що така зміна призведе до збільшення обсягу відповідальності поручителя, а не зі зміною будь-яких умов основного договору. Отже, на зміну умов основного договору, унаслідок якої обсяг відповідальності не збільшується, згода поручителя не вимагається і такі зміни не є підставою для застосування наслідків, передбачених частиною першою статті 559 ЦК України.

Необхідно звернути також увагу, на правову позицію Великої Палати Верховного суду, що стосується правовідносин, які виникають після ухвалення рішення про стягнення заборгованості, порука не поширюється, якщо інше не встановлено договором поруки (відповідні правові позиції викладені, зокрема у Постанові Великої Палати Верховного Суду у справі №202/4494/16-ц від 31.10.2018р. [10] та Постанові Великої Палати Верховного Суду у справі №310/11534/13-ц від 03.07.2018р. [11]).

Банк використав право вимоги дострокового повернення усієї суми кредиту, що залишилася несплаченою, а також сплати процентів, належних йому відповідно до статті 1048 ЦК України, та пені за порушення умов договору, звернувшись у березні 2016 року до суду із позовом про примусове солідарне стягнення цих коштів у судовому порядку із боржника та поручителя. Такими діями кредитор на власний розсуд змінив умови основного зобов'язання щодо строку дії договору, а також неустойки, із чим погодився й суд, який задовольнив позовні вимоги банку. Статтею 1050 ЦК України передбачено, якщо позичальник своєчасно не повернув суму позики, він зобов'язаний сплатити грошову суму відповідно до статті 625 цього Кодексу.

За змістом частини другої статті 625 ЦК України боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення. Враховуючи викладене, Велика Палата Верховного Суду вважає, що право кредитодавця нараховувати передбачені договором проценти за користування кредитом, а також обумовлену в договорі неустойку припиняється після спливу визначеного цим договором строку кредитування чи у разі пред'явлення до позичальника вимоги згідно з частиною другою статті 1050 ЦК України.

Велика Палата Верховного Суду, враховуючи встановлену законодавцем правову природу поручительства, як додаткового (акцесорного) зобов'язання до основного договору та пряму залежність від його умов, вважає

за необхідне відступити від правових висновків про презумпцію чинності поруки та неможливість її припинення на підставі частини четвертої статті 559 ЦК України з огляду на наявність рішення суду про стягнення кредитної заборгованості, оскільки таке рішення саме по собі свідчить про закінчення строку дії договору. А тому на правовідносини, які виникають після ухвалення рішення про стягнення заборгованості, порука не поширюється, якщо інше не встановлене договором поруки.

Отже, особи, які за одним чи за декількома договорами поруки поручилися перед кредитором за виконання боржником одного і того самого зобов'язання, є солідарними боржниками і відповідають перед кредитором солідарно, якщо інше не встановлено договором поруки.

Окрім того, посилено інститут поруки. Передбачається, що порука припиняється з припиненням забезпеченого нею зобов'язання. У разі зміни зобов'язання без згоди поручителя, внаслідок чого збільшився обсяг відповідальності боржника, такий поручитель несе відповідальність за порушення зобов'язання боржником в обсязі, що існував до такої зміни зобов'язання.

Передбачено, що порука припиняється після закінчення строку поруки, встановленого договором поруки. Якщо такий строк не встановлено, порука припиняється у разі виконання основного зобов'язання у повному обсязі або якщо кредитор протягом трьох років з дня настання строку виконання основного зобов'язання не пред'явить позову до поручителя.

2.2. Судова практика визнання договорів поруки недійсними

Під час вирішення спорів про стягнення кредиторами заборгованості з поручителів за відповідним договором слід звертати увагу на те, що умовами договору поруки повинен бути чітко визначений обсяг зобов'язань поручителя, а також узгоджений з умовами кредитного договору.

Якщо у договорі поруки не визначено умови забезпечення зобов'язання, а саме розмір і строк виконання зобов'язання або ж розмір процентів то у такому випадку існують підстави для визнання цього договору поруки недійсним.

Загалом судова практика свідчить, що договори поруки містять посилання безпосередньо на кредитні договори, що регулюють забезпечені зобов'язання, а також зазначають розмір кредиту, строк повернення кредиту, розмір процентів, комісій, штрафних санкцій тощо.

Цікавим є питання про відповідальність поручителя перед кредитором. Закон передбачає солідарну відповідальність поручителя та боржника перед кредитором [2]. Проте, договором поруки може бути встановлена субсидіарна (додаткова) відповідальність поручителя. З цього приводу слід зазначити, що солідарний вид відповідальності є більш зручним для кредитора, який при наявності порушення основного зобов'язання з боку боржника, може одночасно або по черзі, на власний розсуд, вимагати виконання такого обов'язку як від боржника та поручителя окремо, так і від обох одночасно. Необхідно розглянути судову практику у визнанні договорів поруки недійсними.

Зокрема у Постанові Верховний Суд у складі Касаційного цивільного суду у справі № 127/16791/18 від 26.09. 2019 року [13] було висловлено таку правову позицію, що відповідно до ч. 1 ст. 626 ЦК України договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Підставою недійсності правочину відповідно до ст. 215 ЦК України є недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог, які встановлені цим Кодексом [2]. Відповідно до ст. 553 ЦК України за договором поруки поручитель погодився нести відповідальність перед кредитором боржника за виконання ним свого обов'язку. Поручитель відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником. В ст. 554 ЦК України викладено, що у разі порушення боржником зобов'язання, забезпеченого порукою, боржник і

поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники, якщо договором поруки не встановлено додаткову (субсидіарну) відповідальність поручителя. Поручитель відповідає перед кредитором у тому ж обсязі, що і боржник, включаючи сплату основного боргу, процентів, неустойки, відшкодування збитків, якщо інше не встановленого договором поруки. За наведених обставин Суд обґрунтовує свою думку тим, що наведена позивачем підстава для визнання договору поруки недійсним може бути підставою для визнання договору поруки недійсним. Також потрібно вважати правильним висновок Суду про те, що не може бути підставою для визнання договору поруки недійсним неповідомлення Банком позивача, як поручителя, про розмір процентної ставки за кредитом у новому річному періоді.

Досить цікавою є справа за якою умовно заключається договір поруки, а фактично виходить, що це договір застави. Позицію щодо цього розкрито у Постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у справі № 761/22001/15-ц від 13.09. 2018 року [14] в якій за змістом статті 546 ЦК України виконання зобов'язання може забезпечуватися, зокрема, порукою. Відповідно до статей 553, 554 ЦК України за договором поруки поручитель погоджується нести відповідальність перед кредитором боржника за виконання ним свого обов'язку [2]. Отже договір поруки укладається кредитором і поручителем в забезпечення виконання боржником основного зобов'язання. Що ж до боржника, то він стороною договору поруки не виступає, а є учасником у зобов'язанні, забезпеченому порукою. Відповідно до статей 553, 554, 626 ЦК України договір поруки є двостороннім правочином, що укладається з метою врегулювання відносин між кредитором та поручителем. Порука створює права для кредитора та обов'язки для поручителя, безпосередньо на права та обов'язки боржника цей вид забезпечення виконання зобов'язань не впливає, оскільки зобов'язання для боржника в цьому випадку не встановлюються, не припиняються, не змінюються. Чинним законодавством не передбачено обов'язкового отримання попередньої згоди боржника в основному зобов'язанні на

укладення кредитором із іншою особою договору поруки на забезпечення виконання його зобов'язань. Вищезазначені норми не передбачають й обов'язкового визначення основним зобов'язанням видів забезпечення його виконання. Зазначення поруки як виду забезпечення у тексті основного зобов'язання є факультативною умовою, недотримання якої тягне за собою визнання правочину недійсним.

Отже, виходячи з наведеного, висновок зроблений з посиланням на ст. 548 ЦК України, про те, що відсутність в основному зобов'язанні такого виду забезпечення його виконання як поручительство може свідчити про недійсність договору поруки.

Специфічним є правовий аналіз Верховного Суду у справі № 6-981цс17 від 11.10.2018 року [15] щодо обсягу відповідальності поручителя перед кредитором, розкрито це таким чином, що у ч.1 ст. 553 ЦК України визначено, що за договором поруки поручитель погоджується нести відповідальність перед кредитором боржника за виконання ним свого обов'язку. Поручитель повинен відповідати перед кредитором у тому ж обсязі, що і боржник, включаючи сплату основного боргу, процентів, неустойки, відшкодування збитків, якщо інше не було встановлено договором поруки. Таким чином, відсутні підстави для висновку про те, що зміст основного зобов'язання в частині обов'язків боржника цілком тотожний змісту зобов'язання поруки в частині обов'язків поручителя. Змістом поруки є обов'язок поручителя відповідати перед кредитором, якщо боржник порушив забезпечене порукою зобов'язання. За законом поручитель зобов'язується нести відповідальність перед кредитором боржника в тому разі, якщо основний боржник порушить основне зобов'язання, не залежно від виду цього основного зобов'язання та незалежно від того, який спосіб виконання основного забезпеченого зобов'язання саме для боржника передбачений у договорі про основне зобов'язання. Поручитель може за власною ініціативою виконати зобов'язання боржника перед кредитором в натурі, однак за законом не зобов'язаний до такого реального виконання і не може бути примушений до

цього, якщо інше не передбачене договором. Винятком із цього правила можна визнати правило, зазначене в частині другій статті 554 ЦК України, - поручитель відповідає перед кредитором у тому числі й за сплату основного боргу боржника.

З вищенаведеного можна зробити висновок, що поручитель, погодившись забезпечувати виконання за боржника грошового зобов'язання, зобов'язаний виконати це зобов'язання понад те, що одночасно також несе цивільно-правову відповідальність за фактом порушення боржником зобов'язання.

Як свідчить судова практика, строк дії договорів поруки у більшості випадків визначається як повне виконання основного зобов'язання. Так, відповідно до ч. 1 ст. 251 ЦК строком є певний період у часі, зі спливом якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення. При цьому, сама по собі умова договору про дію поруки до повного виконання позичальником зобов'язання перед кредитором або до повного виконання поручителем взятих на себе зобов'язань не може розглядатися як установлення строку дії поруки, оскільки це не відповідає вимогам ст. 252 ЦК України, згідно з якою строк визначається роками, місяцями, тижнями, днями або годинами.

Зокрема, Ухвалою Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у справі № 617/1063/15-ц від 14 червня 2016 року [21] було зроблено такий висновок, що відповідно за правилами ст. 610 ЦК України порушенням зобов'язання є його невиконання або виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання (неналежне виконання). Згідно з ч. 1 ст. 612 ЦК України, боржник вважається таким, що прострочив, якщо він не приступив до виконання зобов'язання або не виконав його у строк, встановлений договором або законом. Відповідно до ч. 2 ст. 1050 ЦК України, якщо договором встановлений обов'язок як позичальника повернути позику частинами (з розстроченням), то в разі прострочення повернення чергової частини позикодавець має право вимагати дострокового повернення частини позики, що залишилася, та сплати процентів, належних йому відповідно до

статті 1048 цього Кодексу [2]. Згідно з ч. 1 ст. 553, ч. 1 ст. 554 ЦК України за договором поруки поручитель поручається перед кредитором боржника за виконання ним свого обов'язку. Поручитель відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником. Отже, порука є спеціальним додатковим заходом майнового характеру, спрямованим на забезпечення виконання основного зобов'язання. Відповідно до ч. 4 ст. 559 ЦК України порука припиняється після закінчення строку, встановленого в договорі поруки. У разі, якщо такий строк не встановлено, порука припиняється, якщо кредитор протягом шести місяців (редакція чинна на момент пред'явлення позову) від дня настання строку виконання основного зобов'язання не пред'явить вимоги до поручителя.

Аналіз зазначеної норми права дає підстави для висновку про те, що строк дії поруки є строком існування суб'єктивного права кредитора й суб'єктивного обов'язку поручителя, після закінчення якого вони припиняються.

З огляду на преклюзивний характер строку поруки й обумовлене цим припинення права кредитора на реалізацію даного виду забезпечення виконання зобов'язань застосоване в другому реченні ч. 4 ст. 559 ЦК України словосполучення «пред'явлення вимоги» до поручителя протягом шести місяців (на даний момент строк вже 3 роки) від дня настання строку виконання основного зобов'язання як умови чинності поруки слід розуміти як пред'явлення кредитором у встановленому законом порядку протягом зазначеного строку саме позовної, а не будь-якої іншої вимоги до поручителя.

Таким чином, закінчення строку, встановленого договором поруки, так само як вплив шести місяців від дня настання строку виконання основного зобов'язання або одного року від дня укладення договору поруки, якщо строк основного зобов'язання не встановлений, припиняє поруку за умови, що кредитор протягом строку дії поруки не звернувся з позовом до поручителя. Вирішуючи спір, суд дійшов обґрунтованого висновку про відсутність правових підстав для задоволення позову, оскільки відповідно до ч. 2 ст. 1050

ЦК України банк використав право достроково стягнути з позичальника та поручителя заборгованість за кредитним договором [2].

Особливо важливим при застосуванні ч. 4 ст. 559 ЦК України є встановлення строку виконання основного зобов'язання, після спливу трирічного строку якого в разі непред'явлення вимог до поручителя порука є припиненою. Крім того, навіть якщо буде направлення кредитором письмової вимоги про дострокове погашення кредиту або ж іншого зобов'язання, таке рішення не повинно впливати на строк дії поруки, якщо в договорі поруки він чітко встановлений, оскільки поручитель відповідає перед кредитором до спливу строку дії поруки. Тобто відлік трирічного строку для пред'явлення вимоги до поручителя починається у разі зміни кредитором строку виконання основного зобов'язання (наприклад, направленням вимоги про дострокове погашення кредиту), але за умови, що в договорі поруки такий строк не встановлено. Це впливає з аналізу змісту ч. 4 ст. 559 ЦК України [2].

При вирішенні спорів, що будуть стосуватися або ж стосуються припинення поруки внаслідок закінчення строку, встановленого в договорі поруки, судам слід звертати увагу на те, що строки, встановлені в ч. 4 ст. 559 ЦК України не є строками позовної давності, до них не застосовуються положення глави 19 ЦК України, оскільки вони встановлені для виконання зобов'язання, а не для захисту порушеного права (посилання на цк). Виходячи з положень другого речення ч. 4 ст. 559 ЦК України, вимога до поручителя про виконання ним солідарного з боржником зобов'язання за договором повинна бути пред'явлена у судовому порядку в межах строку дії поруки, тобто упродовж трьох років із моменту настання строку погашення чергового платежу за основним зобов'язанням (якщо умовами договору передбачено погашення кредиту періодичними платежами), або із дня, встановленого кредитором для дострокового погашення кредиту в порядку реалізації ним свого права, передбаченого ч. 2 ст. 1050 ЦК України, або із дня настання строку виконання основного зобов'язання (у разі, якщо кредит має бути погашений одноразовим платежем).

Разом із тим, як впливає із змісту ч. 4 ст. 559 ЦК, порука припиняється після закінчення строку, встановленого в договорі поруки. Хоч і рідко, але в деяких договорах поруки такий строк встановлюється попри те, що в більшості таких договорів зазначається, що договір поруки діє до повного виконання боржником основного зобов'язання, а це, як уже зазначалося вище, не є встановленням строку договору поруки, і в такому разі застосовується положення про три роки. Таким чином, функціональне призначення поруки залежить від стадії існування цього забезпечувального правовідношення: до моменту порушення основного зобов'язання порука спрямована на стимулювання боржника до виконання взятих на себе обов'язків, а з моменту невиконання чи неналежного виконання – на забезпечення і захист інтересів кредитора та компенсацію його майнових втрат.

Отже, правильне застосування правил цього інституту цивільного права та єдність судової практики, сприятиме не лише захисту інтересів кредитора та боржника, а загалом надійному функціонуванню поруки як засобу забезпечення виконання зобов'язань.

2.3. Особливості припинення поруки у кредитних правовідносинах

Належне виконання цивільно-правових зобов'язань, які вимагають спеціальних правових засобів, надає можливість уникнути настання збитків кредитору та зменшити ризик невиконання зобов'язання боржником. Сторони обирають спосіб забезпечення виконання кредитного зобов'язання, який зумовлює механізм захисту інтересів кредитора у випадку, якщо боржник не виконує своє зобов'язання. Кредитора цікавить, щоб належно було виконано зобов'язання або щоб існувала реальна можливість відшкодування заподіяних невиконанням збитків. Боржник же намагається уникнути надмірних витрат у випадку неналежного виконання ним зобов'язання. Досить ефективним способом забезпечення грошових зобов'язань є договір поруки, за яким до

основного зобов'язання, яке виникло між кредитором та боржником, залучаються кошти третьої особи – поручителя [50, с. 78].

Серед підстав оскарження судових рішень у зв'язку з винятковими обставинами законодавець називає неоднакове застосування судами одного і того самого положення закону. Стосовно тлумачення ч. 1 ст. 559 ЦК України, що у разі зміни зобов'язання без згоди поручителя, внаслідок чого збільшився обсяг відповідальності боржника, такий поручитель несе відповідальність за порушення зобов'язання боржником в обсязі, що існував до такої зміни зобов'язання.

Так, Верховний Суд у постанові від 19 червня 2018 року у справі № 910/7389/17 [8] прийшов до наступних висновків, виходячи з аналізу ч. 1 ст. 559 ЦК України зазначає, що порука припиняється, якщо є наявні такі умови : внесення змін до основного зобов'язання без згоди поручителя, якщо ці зміни можуть призвести або вже призвели до збільшення обсягу відповідальності поручителя. Зокрема, до припинення поруки призводять такі зміни умов основного зобов'язання без згоди поручителя, які призвели до збільшення обсягу відповідальності останнього. Збільшення відповідальності поручителя внаслідок зміни основного зобов'язання виникає у такому разі: розмір процентів підвищився, виконання було відстрочене, що призвело до збільшення періоду, за який нараховуються проценти за користування чужими грошовими коштами, розмір неустойки збільшився, встановлення нових умов щодо порядку зміни процентної ставки в бік збільшення (аналогічна правова позиція викладена у постанові Верховного Суду від 17.02.2016 у справі № 6-3176цс15) [16].

Досить цікавою з точки зору правозастосування є постанова Верховного Суду від 04 вересня 2018 року у справі № 910/23452/17 [17], у якій зазначено наступне, що Суд водночас звертає увагу, що сама лише зміна умов щодо збільшення періоду нарахування процентів за користування кредитом не є достатньою підставою для висновку про збільшення обсягу відповідальності поручителя за таким зобов'язанням в разі наявності одночасної зміни умов

щодо процентної ставки за користування кредитом в бік зменшення, зменшення розміру неустойки. У такому разі фактична відсутність чи наявність збільшення обсягу відповідальності поручителя підлягає встановленню на підставі повного з'ясування всіх обставин справи з дослідженням поданих учасниками справи доказів.

Також аналізуючи постанову Верховного Суду від 18 липня 2018 року у справі № 640/9083/16-ц [18] в якій висловлено наступну правову позицію щодо згоди поручителя зі змінами до кредитного договору, які встановлюють конкретні умови, що стосуються порядку та обсягу збільшення відповідальності боржника. В такому випадку повинно бути підписано додаткову угоду до договору поруки, яка не буде потребувати додаткової згоди поручителя на збільшення відповідальності та не суперечитиме ч. 1 ст. 559 ЦК України [2].

Розкривши вказані Постанови в щодо застосування ч. 1 ст. 559 ЦК України, можна дійти до наступних правових висновків:

1. До змін основного зобов'язання, які не можливі без погодження поручителя, потрібно віднести зміни, що призвели або можуть призвести в майбутньому до збільшення обсягу відповідальності поручителя. У тому разі, якщо поручитель надав згоду на внесення до кредитного договору умов, які визначають конкретні підстави щодо порядку та обсягу збільшення відповідальності боржника, це буде достатньою підставою для зміни в подальшому основного зобов'язання згідно погоджених умов в бік збільшення відповідальності поручителя без будь-якого додаткового узгодження. Збільшення обсягу відповідальності поручителя має бути реальним, а не формальним з причин зміни певних положень кредитного договору. З прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення кредитування» [5], обсяг відповідальності поручителя, у разі зміни до основного зобов'язання, залишається таким, який існував до цієї зміни, згідно ч.1 ст. 559 ЦК України.

2. Згода поручителя на внесення змін до основного зобов'язання повинна бути очевидною, тобто погодження щодо змін має бути зафіксоване у відповідній додатковій угоді.

Розглядаючи справи, стосовно припинення поруки з підстав переведення боргу на іншу особу, якщо поручитель не поручився за нового боржника, виникає питання, чи буде залишатися порука дійсною у разі смерті боржника та зумовленими причинами переведення боргу на спадкоємців боржника. Крім цього, протягом тривалого часу існувала правова позиція відповідно до якої майнова порука не буде припинятися у разі смерті боржника, а буде продовжувати своє існування до моменту припинення основного зобов'язання. У нижчевказаних рішеннях Верховний Суд обґрунтував свою позицію щодо цього.

У Постанові Верховний суд від 13 червня 2018 року у справі № 296/1509/16-ц [19] зазначає, що умовами договору поруки не передбачається і судами не було знайдено доказів згоди поручителя відповідати за зобов'язаннями спадкоємців боржника у разі прийняття ними спадщини, касаційний суд, погоджуючись з цим висновком, дійшов висновку про припинення поруки за договором поруки № 1122.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення кредитування» [5] внесені зміни до ЦК України, які регулюють питання відповідальності спадкоємців щодо боргів, які їм перейшли одночасно зі спадщиною. Спадкоємці зобов'язані повідомити кредитора спадкодавця про відкриття спадщини, якщо їм відомо про його борги, та якщо вони спадкують майно, обтяжене правами третіх осіб також спадкоємці зобов'язані задовольнити вимоги кредитора повністю, але у межах вартості майна, отриманого у спадщину. Кожен зі спадкоємців зобов'язаний особисто задовольнити вимоги кредитора у розмірі, який відповідає його частці у спадщині.

Слід мати на увазі те, що тепер кредитор спадкодавця може пред'явити свої вимоги до спадкоємця, який прийняв спадщину, не пізніше 6 місяців з дня

отримання спадкоємцем свідоцтва про право на спадщину. В тому випадку якщо кредитор не знав про прийняття спадщини або отримання спадкоємцем свідоцтва про право на спадщину, вимоги він має право пред'явити протягом 6 місяців з дня, коли дізнався про це.

Строк пред'явлення вимог є виключно 6 місяців, в тому випадку, якщо кредитор спадкодавця не пред'явив вимоги до спадкоємців, що прийняли спадщину, у цей строк, позбавляється права вимоги [2].

Розглядаючи практику Верховного Суду у кредитних правовідносинах, якою обгрунтовано припинення поруки при ліквідації боржника виникає розбіжність між позицією суддів Верховного Суду та дійсного тлумачення норм ЦК України.

Позиція суддів Верховного полягає у тому, що правовий аналіз ст.ст. 11, 559, 589, 593, 609 ЦК України [2] на їх думку, свідчить про те, що припинення основного зобов'язання внаслідок ліквідації юридичної особи – боржника за цим зобов'язанням не припиняє поруки, якщо кредитор реалізував своє право на стягнення в судовому порядку заборгованості із поручителя. Постановою Верховного Суду від 23 травня 2018 року у справі № 756/15191/14-ц [20] обгрунтовано такий висновок, що при укладенні договору поруки, поручитель має прийняти на себе всі ризики, пов'язані з невиконанням зобов'язання боржником, а також ті, що виникають унаслідок припинення боржника у разі виключення його з реєстру. Оскільки покладення на особу, яка забезпечує виконання зобов'язання, цих ризиків відбулося за договором, укладеним поручителем саме з кредитором, то всі ризики повинні бути покладені на особу, яка забезпечує виконання зобов'язання, навіть після припинення боржника. Звільнення поручителя від таких ризиків повинно бути окремо урегульовано в додатковому договорі між особою, яка забезпечує виконання зобов'язання і кредитором. Тому сам факт ліквідації боржника за основним зобов'язанням за наявності заборгованості за основним зобов'язанням не є підставою для припинення поруки, якщо кредитор за основним зобов'язанням до внесення запису до відповідного реєстру про припинення боржника

(юридичної особи) реалізував своє право на стягнення заборгованості з поручителя, пред'явивши до нього позов.

Однак, відповідно до ст. 609 ЦК України зобов'язання припиняється ліквідацією юридичної особи (боржника або кредитора), крім випадків, коли законом або іншими нормативно-правовими актами виконання зобов'язання ліквідованої юридичної особи покладається на іншу юридичну особу, зокрема за зобов'язаннями про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю (посилання). Із правового аналізу ст. 609 ЦК України чітко вбачається те, що зобов'язання припиняється внаслідок ліквідації юридичної особи, яка є боржником або кредитором.

На даний час відсутні законодавчі акти, які прямо покладають на поручителя обов'язок виконати кредитне зобов'язання, якщо боржника ліквідували. Таким чином, у разі ліквідації боржника його кредитні зобов'язання мають припинитися. У зв'язку з цим порука також повинна припинитися в силу імперативних норм цивільного законодавства України. За таких обставин потрібно вважати безпідставними висновки Верховного Суду про те, що поручитель зобов'язаний нести відповідальність перед кредитором у разі ліквідації боржника за основним зобов'язанням, адже таке зобов'язання припиняється і з ним припиняються порука.

Відповідно до ст. 554 ЦК України при невиконанні боржником зобов'язання боржник і поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники, якщо договором поруки не встановлено субсидіарну (додаткову) відповідальність поручителя [2]. Відповідно Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України про відновлення кредитування» [5] ЦК України продовжує з півроку до 3 років термін, коли кредитор може пред'явити до поручителя вимогу. Якщо в договорі поруки не встановлено термін основного зобов'язання або ж це момент пред'явлення вимоги, порука припиниться, якщо кредитор не пред'явить позов до поручителя протягом трьох років з дня укладення договору поруки. А у

випадку, якщо зобов'язання виконуються частинами, термін поручительства розраховується окремо по кожній частині.

Сплив строку договору поруки припиняє суб'єктивне право кредитора, так як порука це зобов'язання строкове. Строк поруки відноситься до преклюзивних строків. Коли закінчується строк договору поруки, то право кредитора, і обов'язок поручителя припиняються. Закінчення строку, який був встановлений в договорі, так само як і сплив трьох років або ж сплив одного року від дня укладення договору поруки, припиняє поруку але за тієї умови, що кредитор не звернувся з позовом до поручителя протягом строку дії поруки [83]. Тобто кредитор може звернутися до поручителя лише протягом строку дії поруки. Також слід зазначити, що строк поруки повинен бути більшим у порівнянні з строком основного зобов'язання, це потрібно для того, щоб у разі порушення забезпеченого зобов'язання кредитор мав час втілити свої права за договором поруки. Тому можна сказати, що суть ч. 4 ст. 559 ЦК України означає таке : «Якщо кредитор не пред'явить позову до поручителя протягом строку, який встановлений в договорі поруки, то порука припиняється».

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У роботі представлені результати дослідження поруки як засобу забезпечення виконання зобов'язань, що уможливлює формування наступних висновків:

1. Порука виступає на сьогодні ефективним засобом забезпечення виконання кредитних зобов'язань. Практика застосування поруки все більше зростає та має важливе значення, так як надає можливість не тільки не збільшувати, а й зменшувати ризик невиконання зобов'язання боржниками.

2. З позиції цивільного права істотними умовами є умови про предмет договору, умови, встановлені законодавством для таких договорів, а також умови, щодо яких сторони мають досягти згоди. Тому логічно під час вивчення питання про істотні умови договору поруки брати до уваги цивілістичну доктрину. Істотні умови у цивільному праві – це ті умови, без яких договір не може бути укладено, а також щодо яких сторони мають досягти згоди.

3. Забезпечувальний механізм поруки полягає в тому, що за основним боргом перед кредитором опиняються зобов'язаними дві особи – боржник за основним зобов'язанням та поручитель. Якщо боржник порушить свій обов'язок за забезпеченим порукою договором перед кредитором, то останній, пред'являючи вимогу до поручителя про виконання ним свого обов'язку за договором поруки – сплатити за боржника, розраховує в такий спосіб задовольнити свою вимогу. Але поручитель з тих чи інших причин може не виконати обов'язок за договором поруки, і майновий інтерес кредитора у такому випадку залишиться незадоволеним. Останнє означає, що порука, як особистий вид забезпечення виконання зобов'язання, при захисті прав кредитора поступається надійністю речовим видам забезпечення виконання зобов'язань, зокрема заставі та притриманню, які надають кредитору право

самому звернути стягнення на певну річ (заставлене майно або притримувану річ боржника), що не залежать від волі поручителя, як зобов'язаної особи.

4. Слід констатувати, що порука є спеціальним додатковим заходом майнового характеру, спрямованим на забезпечення виконання основного зобов'язання. Підставою для поруки є договір, що встановлює зобов'язальні правовідносини між особою, яка забезпечує виконання зобов'язання боржника, та кредитором боржника. Обсяг зобов'язань поручителя визначається як умовами договору поруки, так і умовами основного договору, яким визначено обсяг зобов'язань боржника, забезпечення виконання яких здійснює поручитель відповідно до статті 553 ЦК України.

До припинення поруки призводять такі зміни умов основного зобов'язання без згоди поручителя, які призвели до збільшення обсягу відповідальності останнього. Збільшення відповідальності поручителя внаслідок зміни основного зобов'язання виникає в разі: підвищення розміру процентів; відстрочення виконання, що призводить до збільшення періоду, за який нараховуються проценти за користування чужими грошовими коштами; установлення (збільшення розміру) неустойки; встановлення нових умов щодо порядку зміни процентної ставки в бік збільшення тощо.

5. Аналіз судової практики свідчить, що суди розглядають значну кількість справ щодо кредитних договорів, що регулюють забезпечені зобов'язання, а також зазначають розмір кредиту, строк повернення кредиту, розмір процентів, комісій, штрафних санкцій тощо. Серед підстав оскарження судових рішень у зв'язку з винятковими обставинами законодавець називає неоднакове застосування судами одного і того самого положення закону.

Зростаюче значення інституту поруки в зобов'язальних правовідносинах вимагає чіткого та справедливого визначення ролі поручителя в питанні зменшення негативних правових наслідків порушення зобов'язання з метою захисту прав як поручителя, боржника, так і кредитора, зобов'язання перед яким забезпечуються порукою.

Саме тому на практиці часто порука встановлюється одночасно із заставою, що дозволяє кредитору реалізувати свої права як за порукою, звернувшись до поручителя, так і самостійно, звернувши стягнення на заставлене майно. У разі звернення кредитора до поручителя і виконання останнім свого обов'язку за договором поруки, до поручителя переходять всі права кредитора, в тому числі й право застави, що дозволяє поручителю отримати сплачені кредитору за боржника гроші із вартості заставленого майна.

З метою удосконалення норм чинного законодавства щодо правового регулювання договору поруки пропонується внести наступні зміни та доповнення до законодавчих актів, а саме:

1) статтю 553 Цивільного кодексу України викласти у такій редакції: «За договором поруки поручитель зобов'язується, на умовах, встановлених у договорі поруки, відповідати перед кредитором іншого боржника за виконання останнім своїх зобов'язань, якщо боржник самостійно не виконає їх»;

2) доповнити статтю 553 Цивільного кодексу України, що «сторонами договору поруки є боржник, кредитор та поручитель». Таким чином, договір поруки укладатимуть усі три сторони, і кожна з них буде детально з ним ознайоmlена;

3) викласти частину 1 статті 559 Цивільного кодексу України в такій редакції: «У разі зміни зобов'язання, внаслідок чого збільшився обсяг відповідальності боржника, поручитель несе відповідальність за порушення зобов'язання боржником в розмірі, що був погоджений на момент укладення договору поруки, а боржник несе відповідальність в повному обсязі з урахуванням його збільшення»;

4) додати до Цивільного кодексу України статтю, яка буде регулювати відповідальність поручителя щодо обов'язку виконати кредитне зобов'язання ліквідованого боржника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст.141
2. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №40. Ст. 356.
3. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004р. №1618-IV. *Урядовий кур'єр*. 2004. №130
4. Господарський кодекс України : від 16.01.2013 р. № 436-IV: *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення кредитування: *Закон України* від 4 листопада 2018 року. URL: <https://ukrainepravo.com/news/ukraine/vvedeno-u-diyu-zakon-pro-vidnovlennya-kredytuvannya/> (дата звернення 15.08.2019)
6. Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з кредитних договорів : Постанова Вищого господарського суду від 24.11.2014 р. № 1. Дата оновлення : 16.12.2015 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va001600-14> (дата звернення 15.10.2019)
7. Постанова Верховного Суду від 30 травня 2018 р. справа № 569/2749/15-ц. URL: <https://court.gov.ua/archive/518992/> (дата звернення 16.10.2019)
8. Постанова Верховного суду від 19 червня 2018 р. справа № 910/7389/17. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52653481> (дата звернення 16.10. 2019)
9. Постанова Верховного суду України від 13 вересня 2017 р. справа № 6-1539цс17. URL : <https://td.od.court.gov.ua/sud1530/pres-centr/news/377816/> (дата звернення 10.10.2019)
10. Постанова Верховного суду від 31 жовтня 2018 р. справа № 202/4494/16-ц. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77720972> (дата звернення 10.10.2019)

11. Постанова Верховного суду від 03 липня 2018 р. справа № 310/11534/13-ц URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75287282> (дата звернення 10.10.2019)
12. Постанова Верховного суду від 08 серпня 2018 р. справа №910/174/17. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75825169> (дата звернення 12.10.2019)
13. Постанова Верховного Суду від 26 вересня 2019 р. справа №127/16791/18. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/84659778> (дата звернення 18.10.2019)
14. Постанова Верховного Суду від 13 вересня 2018 р. справа № 761/22001/15-ц. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72348974> (дата звернення 11.10.2019)
15. Постанова Верховного Суду від 11 жовтня 2018 р. справа № 6-981цс17. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/27987781> (дата звернення 11.10.2019)
16. Постанова Верховного Суду України від 17 лютого 2016 р. справа № 6-3176цс15. URL : <https://court.gov.ua/sud2005/news1/253352> (дата звернення 16.10.2019)
17. Постанова Верховного Суду від 04 вересня 2018 р. справа № 910/23452/17. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76380688> (дата звернення 16.10.2019)
18. Постанова Верховного Суду від 18 липня 2018 р. справа № 640/9083/16-ц. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75473819> (дата звернення 18.10.2019)
19. Постанова Верховного Суду від 13 червня 2018 р. справа № 296/1509/16-ц. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/23478423> (дата звернення 18.10.2019)
20. Постанова Верховного Суду від 23 травня 2018 р. справа № 756/15191/14-ц. URL : https://court.gov.ua/userfiles/prezentacia_krat.pdf (дата звернення 20.10.19)

21. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України від 14.06.2016 р.
справа № 617/1063/15-ц. URL :
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/58341425> (дата звернення 20.10.19)
22. Аналіз застосування судами законодавства, яке регулює поруку як вид забезпечення виконання зобов'язання. *Вісник судової практики*. 2015. № 3 (175)
23. Андріанов М. М. Правова природа поруки як способу забезпечення виконання зобов'язань. *Юридичний журнал*. 2005. № 3. С. 34–38.
24. Безклубий І. А., Бервенко С. М., Васильєва В. А. Зобов'язальне право України. та ін. К., 2011. 848 с.
25. Бельо Л. Ю. Договір: деякі аспекти поняття. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 63. С. 453-459.
26. Берназ-Лукавецька О. М. *Проблемні питання припинення поруки як одного із засобів забезпечення виконання*. Часопис цивілістики. 2015. Вип. 19. С. 52-55.
27. Бичкова С. С. *Захист прав кредитора за договором поруки: проблеми теорії та судової практики*. Університетські наукові записки. 2014. № 2. С. 99-106.
28. Білецька К. К. Особиста порука як обмеження права на свободу людини і громадянина з філософської точки зору. *Юридичний вісник*. 2014. № 3. С. 324-331.
29. Бобушок І. А. Деякі особливості відповідальності поручителя за договором поруки. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки*. 2016. Вип. 1(1). С. 92-95.
30. Бобушок І. А. Договір поруки в цивільному праві України: структура договірних зв'язків. *Підприємництво, господарство і право*. №2. 2014. С. 18-21.
31. Борисова В. І., Баранова Л. М., Бегова Т. І. Цивільне право: У 2 т. та ін. Х., 2011. Т. 1. 656 с.

32. Васильєва В. А. Істотні умови посередницького договору. *Університетські наукові записки*. 2006. № 1. С. 79-82.
33. Гейнц Р. М. Істотні умови договору про надання комунальних послуг. *Університетські наукові записки*. 2009. № 4. С. 76-80.
34. Гриджук Д. М. Забезпечення кредитних зобов'язань у діяльності банків. К. : Істина, 2001. 256 с.
35. Гриняк А. Б. Поручка та гарантія як способи забезпечення виконання підрядних договорів. *Юридична Україна*. 2012. № 9. С. 47-52.
36. Гужва А. М. Роль і місце категорії інтересу у договірних зобов'язаннях. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. Вип. 53. С. 267-274.
37. Дахно І. І. Історія держави і права: навчальний посібник. Київ : Центр учбової літ-ри, 2013. 658 с.
38. Ємельянова Л. В. Трансформації поглядів римських юристів на характер забезпечення належного виконання договірних зобов'язань. *Сучасні тенденції розвитку держави та права України*. Вип. 2. Миколаїв : МНЦ ОНЮА, 2008. С. 17-28.
39. Ємельянова Л. В. Система забезпечення зобов'язань у римському праві: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Одеськ. нац. юр. акад. Одеса, 2001. 20 с.
40. Жирнова К. О. Істотні умови договору про надання рекламних послуг. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4(2). С. 191-196.
41. Заїка Ю. О. Особливості припинення поручки в кредитних договорах. *Приватне право і підприємництво*. 2016. Вип. 15. С. 95-98.
42. Зозуляк І. І. Розвиток уявлень про істотні умови договору. *Форум права*. 2007. № 3. С. 136-141.
43. Ільків О. В. Істотні умови договору купівлі-продажу житла. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 3. С. 188-191.
44. Карасава О. П. Поручка як спосіб забезпечення виконання кредитних зобов'язань: теоретичні та практичні аспекти. *Економічна теорія*

та право. 2015. № 3. С. 202-217. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2015_3_28 (дата звернення 3.07.2019)

45. Карасава О. П. Поручка як спосіб забезпечення виконання кредитних зобов'язань: теоретичні та практичні аспекти. *Економічна теорія та право*. № 3 (22) 2015. С. 202-215.

46. Карпенко Р. В. Проблеми розмежування поручки та майнової поручки: теорія та судова практика. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Сер. : Юридичні науки. 2017. Вип. 1(1). С. 76-80.

47. Карпечкін Т. П. Договір фінансового лізингу: поняття та основні елементи. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. Вип. 38. С. 204-208.

48. Козлов А. М. Істотні умови договору поставки товарів за державним замовленням. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2011. Вип. 27. С. 115-123.

49. Кривко М. Є. Істотні умови договору контракції лікарських рослин сільськогосподарськими товаровиробниками. *Юридичний вісник*. 2014. № 4. С. 325-329.

50. Лавріненко І. А. Правова природа зобов'язання поручителя за договором поручки. *Часоп. Київ. ун-ту права*. 2009. № 4. С. 225-229.

51. Луць В. В. Договірне право України: сучасний стан і тенденції розвитку. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2009. № 2. С. 52-55.

52. Луць В. В. Вибрані праці. До 80-річчя від дня народження та 50-річчя науково-педагогічної діяльності і громадської діяльності. НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України. Київ, 2013. С.305

53. Максимов М. М. Огляд судової практики з питання припинення дії поручки. 2018. URL: <https://blog.liga.net/user/nmaksimov/article/31691> (дата звернення 10.08.2019)

54. Меденцев П. А. Поняття договору як концептуальна основа договірного права країн романо-германської правової сім'ї. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. Вип. 42. С. 187-192

55. Михальнюк О. В. Відповідальність поручителя за договором поруки. *Вісн. Верхов. Суду України*. 2004. № 2. С. 37–42.
56. Михальнюк О. В. Порука у законодавстві, що діяло на українських землях з поч. 40-х рр. XIX до кін. 90-х рр. XX ст. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 18 : Економіка і право. 2009. Вип. 7. С. 147-152 .
57. Михальнюк О. В. *Порука у цивільному праві: теорія та практика*: монографія. Київ : КНТ, 2008. С.234 – 236 .
58. Михальнюк О. В. Припинення правовідношення поруки як спосіб захисту прав поручителя в сучасній практиці вирішення цивільних та господарських справ. *Вісн. господар. судочинства*. 2010. № 5. С. 90–99.
59. Морозов Є. І. Припинення поруки: правові підстави та умови. 2017. URL : <https://blog.liga.net/user/emorozov/article/28502> (дата звернення 11.09.2019)
60. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України. К.: Академія суддів України, 2004. Т.2 : Право інтелектуальної власності. Зобов'язальне право: А.С.К., 2004. 864 с.
61. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / за ред. В. М. Коссака. Київ, 2004. С.389
62. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. 2-ге вид. / за ред. Н. С. Кузнецової, О. В. Дзери. Юрінком, 2006. С.268
63. Основи римського приватного права: за заг. ред. В. І. Борисової, Л. М. Баранової. Х. : Право, 2008. 224 с.
64. Підопригора О. А. *Римське право* : підручник. К. : Юрінком Інтер, 2006. 512 с.
65. Подчаха Д. В. Істотні умови іпотечного договору. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 59. С. 544-550.
66. Проценко І. О. Види забезпечення належного виконання зобов'язань у цивільному праві України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. «цивільне право та цивільний

процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Харків, 2007. С.188 – 200.

67. Пучковська І. Й. Забезпечувальна сутність поруки. *Держ. буд-во та місц. самовряд.* Вип. 14. Х. : Право, 2007. С. 132–140.

68. Пучковська І. Й. До питання про відповідальність поручителя. *Право України.* 2010. № 12. С. 55–61.

69. Пучковська І. Й. Види забезпечення виконання зобов'язань як способи захисту. *Юридична Україна.* 2011. № 11. С.31 – 33.

70. Пучковська І. Й. Щодо правової природи обов'язку поручителя. *Вісн. Акад. прав. наук України.* 2007. № 4 (51). 2007. С. 141–149.

71. Сидоренко Є. В. Визначення понять "істотні умови трудового договору" і "додаткові умови трудового договору" в теорії трудового права України. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки.* 2015. № 2(2). С. 145-151.

72. Соколянський Д. В. Нові способи забезпечення виконання зобов'язань у цивільному законодавстві України. *Актуальні проблеми політики.* Одеса, 2006. С. 465 – 470.

73. Тітенкова М. В. Проблеми забезпечення повернення банківських кредитів. *Економіка, фінанси, право.* 2005. № 5. С. 17–19.

74. Ткачук О. С. Деякі особливості розгляду спорів, пов'язаних із забезпеченням кредитних зобов'язань (іпотека, порука). *Часопис цивільного і кримінального судочинства.* 2015. № 6. С. 172-193. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chcks_2015_6_13 (дата звернення 4.08.2019)

75. Федоришин О. О. Порука як спосіб додаткового забезпечення зобов'язань емітента облігацій підприємств. *Вісник Академії адвокатури України.* 2010. Число 3. С. 39-44.

76. Федосеев П. М. Институт поручительства в римском праве и его рецепция в современных системах гражданского права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. О., 2002. 195 с.

77. Харитонов Є. О., Харитонova О. І., Дрішлюк А. І. Цивільне право України (в запитаннях та відповідях). Х., 2005. 576 с.
78. Цветкова Ю. В. Єфремівська Кормча – джерело права Київської Русі (кінець XI – початок XII ст.): автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2003. 20 с.
79. Цивільне право: У 2 т. / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. Х., 2011. Т. 1. 656 с.
80. Цивільний кодекс України: наук.-практ. коментар. Х., 2006. 1200с.
81. Чанишева А. Р. Поручка як акцесорне зобов'язання за цивільним правом України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція*. 2013. Вип. 5. С. 137-139.
82. Шимон Л. Л. Поручка та гарантія як особисті види забезпечення виконання зобов'язання. *Підприємництво, госп-во і право : наук.-практ. госп.-прав. журн.* 2013. № 8. С. 17–20.
83. Припинення поручки: правові підстави та умови. 2017. URL: <https://blog.liga.net/user/emorozov/article/28502> (дата звернення 21.10.2019)
84. Поручка : обліковуємо за правилами. 2018. URL : <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2018/november/issue-92/article-40591.html> (дата звернення 21.10.2019)